

MAHALLA INSTITUTINING XORIJIY TAJRIBALAR BILAN QIYOSIY TAHLILI

Abdusamatov Ozodbek Olimjon o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti

Miliy g'oya ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

abdusamatovozodbek0541@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada mahalla institutining jamiyat hayotidagi o'rni, uning fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi ahamiyati hamda xorijiy davlatlardagi mahalliy hamjamiyat boshqaruvi tizimlari bilan qiyosiy tahlili yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda mahalla institutini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar hamda rivojlangan davlatlar tajribasidan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, mahalla institutining samaradorligini oshirishda raqamlashtirish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va fuqarolarning boshqaruvdagi ishtirokini kengaytirish muhim omillar ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: mahalla, fuqarolik jamiyati, mahalliy o'zini o'zi boshqarish, xorijiy tajriba, jamoatchilik nazorati, demokratik boshqaruv, ijtimoiy hamkorlik, mahalliy boshqaruv, fuqarolar yig'ini.

Abstract: This article examines the role of the mahalla institution in society, its significance in the development of civil society, and provides a comparative analysis with local community governance systems in foreign countries. It also analyzes the ongoing reforms aimed at improving the mahalla institution in Uzbekistan and explores the possibilities of applying the experience of developed countries. The research findings demonstrate that digitalization, strengthening public oversight, and expanding citizens' participation in governance are key factors in enhancing the effectiveness of the mahalla institution.

Keywords: mahalla, civil society, local self-government, foreign experience, public oversight, democratic governance, social partnership, local governance, citizens' assembly.

Аннотация: В данной статье рассматриваются роль института махалли в жизни общества, его значение в развитии гражданского общества, а также проводится сравнительный анализ с системами управления местными сообществами зарубежных стран. Кроме того, анализируются реформы, реализуемые в Узбекистане по совершенствованию института махалли, и возможности использования опыта развитых государств. По результатам

исследования обосновано, что цифровизация, усиление общественного контроля и расширение участия граждан в управлении являются важными факторами повышения эффективности института махалли.

Ключевые слова: *махалля, гражданское общество, местное самоуправление, зарубежный опыт, общественный контроль, демократическое управление, социальное партнерство, местное управление, сход граждан.*

Mahalla instituti O‘zbekistonning ijtimoiy-siyosiy hayotida o‘ziga xos boshqaruv tizimi sifatida shakllangan bo‘lib, u fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organi sifatida Konstitutsiya va amaldagi qonun hujjatlarida mustahkamlangan. Mahalla nafaqat hududiy birlik, balki aholining ijtimoiy birdamligi, o‘zaro yordam, hamjihatlik va milliy qadriyatlarni asrab-avaylashga xizmat qiluvchi muhim fuqarolik jamiyati institutidir. Bugungi kunda mahallaning faoliyati davlat organlari bilan hamkorlikda olib borilib, aholining muammolarini joyida hal etish, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo‘llab-quvvatlash, yoshlar va xotin-qizlar bilan ishlash, bandlikni ta‘minlash hamda huquqbuzarliklarning oldini olish kabi yo‘nalishlarni qamrab olmoqda. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida mahalla institutining o‘rni yanada mustahkamlanib, uning vakolatlari kengaytirildi. Mahalla raislari va faollari davlat organlari bilan hamkorlikda aholi ehtiyojlarini aniqlash, ijtimoiy muammolarni o‘rganish hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha muhim vazifalarni amalga oshirmoqda. Ayniqsa, “mahallabay” ishlash tizimining joriy etilishi aholining turmush darajasini yaxshilash, kambag‘allikni qisqartirish va tadbirkorlikni rivojlantirishda samarali mexanizm sifatida namoyon bo‘ldi. Jahon tajribasiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, rivojlangan davlatlarda ham mahalliy hamjamiyatlarni boshqarishning turli shakllari mavjud. Biroq ularning tashkiliy tuzilishi, vakolatlari va faoliyat yo‘nalishlari O‘zbekistondagi mahalla institutidan ma‘lum darajada farq qiladi.

Masalan, Yaponiyada mahalliy hamjamiyatlar “Chonaikai” yoki “Jichikai” deb nomlanuvchi fuqarolar uyushmalari orqali faoliyat yuritadi. Ushbu tashkilotlar hududni obodonlashtirish, ekologik tadbirlar, tabiiy ofatlar vaqtida aholiga yordam ko‘rsatish, madaniy tadbirlarni tashkil etish hamda jamoat xavfsizligini ta‘minlashda faol ishtirok etadi. Biroq ular davlat boshqaruvi tizimining rasmiy bo‘g‘ini emas, balki fuqarolarning ixtiyoriy birlashmasi sifatida faoliyat yuritadi. Janubiy Koreyada mahalliy boshqaruv tizimi zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan. Aholining murojaatlari elektron platformalar orqali qabul qilinadi, fuqarolar mahalliy byudjetni shakllantirish va hududlarni rivojlantirish bo‘yicha qarorlar qabul qilishda faol qatnashadi. Raqamlashtirish jarayonlari davlat xizmatlarining shaffofligini oshirishga va aholining boshqaruvdagi ishtirokini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Germaniyada esa mahalliy o‘zini o‘zi

boshqarish tizimi munitsipalitetlar orqali amalga oshiriladi. Munitsipal kengashlar aholining saylovi asosida shakllanadi hamda hududni rivojlantirish, kommunal xizmatlar, infratuzilma, ta'lim va mahalliy byudjetni boshqarish bo'yicha keng vakolatlarga ega. Mahalliy boshqaruv organlarining iqtisodiy mustaqilligi ularning faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. AQShda mahalliy boshqaruv tizimi shtatlar qonunchiligiga muvofiq tashkil etiladi. Har bir shahar yoki okrug o'z kengashi va ijro organlariga ega bo'lib, ular mahalliy soliqlar, kommunal xizmatlar, transport, xavfsizlik va boshqa masalalarni mustaqil hal etadi. Shu bilan birga, fuqarolar yig'ilishlari va jamoatchilik muhokamalari orqali aholining boshqaruvdagi ishtiroki ta'minlanadi. Buyuk Britaniyada esa Parish Council yoki Community Council deb ataluvchi mahalliy kengashlar mavjud. Ular aholi manfaatlarini ifoda etish, hududlarni obodonlashtirish, ekologik muammolarni hal qilish hamda mahalliy loyihalarni amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Mazkur kengashlarning faoliyati demokratik tamoyillar asosida olib borilib, fuqarolarning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

O'zbekiston mahalla institutining o'ziga xos jihati shundaki, u nafaqat mahalliy boshqaruv organi, balki milliy qadriyatlar, oilaviy an'analar va ijtimoiy birdamlikni saqlab qoluvchi noyob institut hisoblanadi. Mahallada nuroniylar, yoshlar yetakchilari, xotinqizlar faollari hamda boshqa jamoatchilik vakillarining faol ishtiroki fuqarolar o'rtasida o'zaro ishonch va hamkorlikni mustahkamlaydi. Biroq bugungi kunda mahalla faoliyatini yanada takomillashtirish zarurati mavjud. Xususan, xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalaridan kelib chiqib, mahallalarda raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish, elektron murojaatlar platformalarini takomillashtirish, mahalla byudjetining mustaqilligini bosqichma-bosqich oshirish hamda fuqarolarning mahalla faoliyatini baholash tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, mahalla xodimlarining malakasini xalqaro tajribalar asosida muntazam oshirib borish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, O'zbekiston mahalla instituti o'zining tarixiy ildizlari, milliy qadriyatlarni mujassam etgani hamda aholi manfaatlarini himoya qilishdagi amaliy faoliyati bilan ko'plab davlatlarning mahalliy boshqaruv tizimlaridan farq qiladi. Shu bilan birga, rivojlangan mamlakatlarning shaffof boshqaruv, raqamlashtirish, moliyaviy mustaqillik va fuqarolik ishtirokini kuchaytirishga oid ilg'or tajribalarini milliy sharoitga mos ravishda joriy etish mahalla institutining samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi. Natijada mahalla fuqarolik jamiyatining tayanch instituti sifatidagi mavqeini mustahkamlab, Yangi O'zbekiston taraqqiyotida yanada muhim o'rin egallaydi.

Mahalla O'zbekistonning ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan, xalqimizning milliy qadriyatlari, urf-odatlar va an'alarini o'zida mujassam etgan noyob fuqarolik jamiyati institutidir. U nafaqat ma'lum bir hududda yashovchi fuqarolarni birlashtiruvchi ijtimoiy tuzilma, balki aholining o'zini o'zi boshqarish organi sifatida

jamiyat va davlat o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni ta'minlaydigan muhim bo'g'in hisoblanadi. Mahalla qadimdan qo'ni-qo'shnichilik munosabatlarini mustahkamlash, ehtiyojmand oilalarni qo'llab-quvvatlash, yoshlarni tarbiyalash hamda jamiyatda tinchlik va osoyishtalikni ta'minlash kabi vazifalarni bajarib kelgan. Mustaqillik yillarida mahalla institutining huquqiy maqomi yanada mustahkamlandi. Ayniqsa, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida mahallaning vakolatlari kengaytirilib, uning davlat boshqaruvi tizimidagi o'rni sezilarli darajada kuchaydi. Bugungi kunda mahalla fuqarolar yig'ini hududdagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni aniqlash, aholining ehtiyojlarini o'rganish va ularni bartaraf etishda davlat organlarining eng yaqin hamkori sifatida faoliyat yuritmoqda. Mahalla fuqarolar va davlat organlari o'rtasida o'ziga xos ko'prik vazifasini bajaradi. Aholining kundalik hayotida uchraydigan muammolar, ijtimoiy himoya, bandlik, ta'lim, sog'liqni saqlash, kommunal xizmatlar va boshqa masalalar avvalo mahalla darajasida o'rganiladi. Mahalla raisi va uning faollari fuqarolarning murojaatlarini qabul qilib, ularni tegishli tashkilotlarga yetkazish hamda muammolarning yechimiga ko'maklashadi. Shu jihatdan mahalla davlat boshqaruvining quyi bo'g'ini emas, balki fuqarolik jamiyatining mustaqil instituti sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mahallaning yana bir muhim vazifasi yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashdan iborat. Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sport va madaniy tadbirlarga jalb qilish, zararli illatlardan himoya qilish borasida mahalla ta'lim muassasalari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar hamda jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda faoliyat olib boradi. Ayniqsa, yoshlar yetakchilari instituti joriy etilgach, mahallalarda yoshlar bilan ishlash tizimi yangi bosqichga ko'tarildi. Mahalla xotin-qizlarning jamiyatdagi faolligini oshirishda ham muhim o'rin tutadi. Mahallalarda faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar faollari orqali oilalardagi ijtimoiy muammolar o'rganiladi, ayollar bandligini ta'minlash, ularni kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlikka jalb qilish hamda huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa gender tengligini ta'minlash va oilalar farovonligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, mahalla jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olishda ham samarali institut hisoblanadi. Profilaktika inspektorlari, nuroniylar, mahalla faollari va jamoatchilik vakillarining hamkorligi natijasida hududlarda huquqbuzarliklarning oldini olish, yoshlarni salbiy ta'sirlardan asrash hamda tinch va osoyishta muhitni saqlash bo'yicha muntazam ishlar olib boriladi. So'nggi yillarda O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlash borasida mahallabay ishlash tizimi yo'lga qo'yildi. Ushbu tizim orqali har bir oilaning ijtimoiy-iqtisodiy holati o'rganilib, ularning muammolariga individual yondashuv asosida yechim topilmoqda. Ishsiz fuqarolar kasb-hunarga o'qitilib,

tadbirkorlik faoliyatini boshlashi uchun imtiyozli kreditlar va subsidiyalar ajratilmoqda. Natijada mahalla iqtisodiy rivojlanish va aholi farovonligini oshirishning muhim mexanizmlaridan biriga aylandi. Mahalla faoliyatining samaradorligi uning asosiy tamoyillariga tayanadi. Jumladan, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarishi, qonun ustuvorligi, ochiqlik va shaffoflik, ijtimoiy adolat, jamoatchilik ishtiroki, hamkorlik, inson manfaatlarini ustuvor qo'yish va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari mahalla faoliyatining asosini tashkil etadi. Mazkur tamoyillar fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash hamda fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, mahalla instituti O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy hayotida beqiyos o'rin egallaydi. U milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, fuqarolarning manfaatlarini himoya qilish, davlat organlari va aholi o'rtasidagi samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish hamda jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Yangi O'zbekiston sharoitida mahalla institutining imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanish, uning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, raqamli boshqaruv tizimlarini keng joriy etish va xorijiy ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish ushbu institut faoliyatining samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Xorijiy davlatlar tajribasi

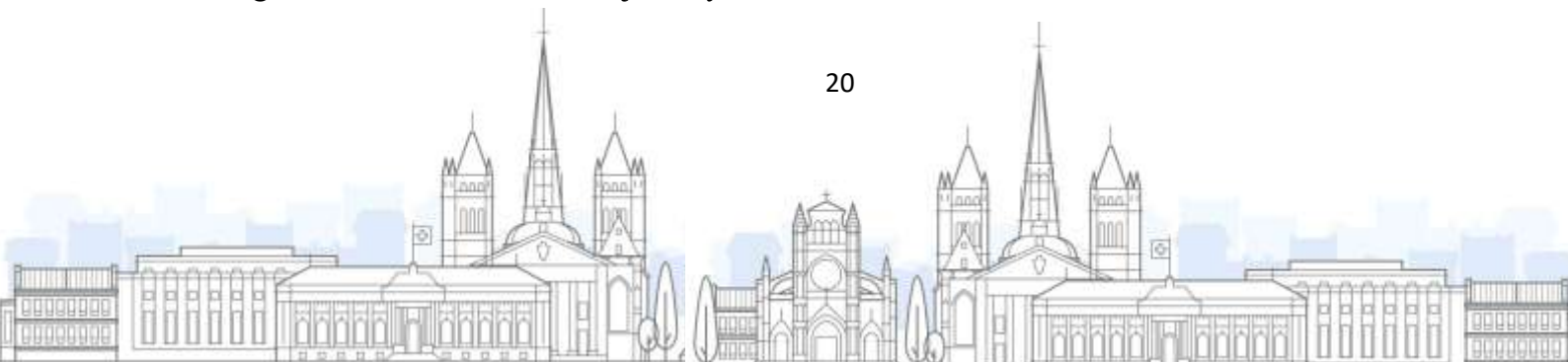
Yaponiyada mahalliy hamjamiyatlarni boshqarish tizimi fuqarolarning ixtiyoriy ishtirokiga asoslangan bo'lib, asosan "**Chonikai**" va "**Jichikai**" deb nomlanuvchi jamoat uyushmalari orqali amalga oshiriladi. Ushbu tashkilotlar ma'lum bir hudud aholisi manfaatlarini ifoda etuvchi nodavlat jamoat birlashmalari hisoblanadi. Ularning faoliyati fuqarolar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish, mahalliy muammolarni birgalikda hal etish hamda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga qaratilgan. Mazkur uyushmalar hududlarni obodonlashtirish, ekologik aksiyalarni tashkil etish, madaniy va sport tadbirlarini o'tkazish, tabiiy ofatlar yuz berganda aholiga tezkor yordam ko'rsatish, yong'in va zilzilalarga tayyorgarlik ko'rish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Shuningdek, ular bolalar, keksalar va nogironligi bo'lgan fuqarolarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ham samarali faoliyat olib boradi. Yaponiya tajribasining asosiy afzalligi fuqarolarning yuqori darajadagi ijtimoiy faolligi, jamoaviy mas'uliyati va o'zaro ishonchining kuchliligidadir. Har bir fuqaro yashab turgan hudud rivojiga o'z hissasini qo'shishni fuqarolik burchi deb biladi. Mazkur tajriba O'zbekiston mahalla tizimida ham fuqarolar tashabbuskorligini yanada oshirish va jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega.

Germaniyada mahalliy boshqaruv tizimi munitsipalitetlar tamoyiliga asoslangan bo'lib, u Yevropadagi eng samarali boshqaruv modellaridan biri hisoblanadi. Har bir shahar yoki tuman o'zining saylanadigan mahalliy kengashi hamda ijro organiga ega. Mahalliy

kengashlar aholi tomonidan demokratik saylovlar asosida shakllantiriladi va hududni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. Munitsipalitetlar hududiy infratuzilmani rivojlantirish, kommunal xizmatlarni tashkil etish, transport, ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya hamda ijtimoiy himoya sohalarini boshqarishda keng vakolatlarga ega. Ular mahalliy byudjetni mustaqil shakllantirish, soliqlarning bir qismini tasarruf etish va investitsiya loyihalarini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lgani sababli iqtisodiy jihatdan ham mustaqil faoliyat yuritadi. Germaniya tajribasining eng muhim jihatlaridan biri mahalliy boshqaruv organlarining moliyaviy mustaqilligi va yuqori darajadagi hisobdorligidir. Har bir qaror jamoatchilik muhokamasi asosida qabul qilinadi, byudjet mablag'larining sarflanishi esa ochiq e'lon qilinadi. Bu esa fuqarolarning davlat organlariga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Janubiy Koreya mahalliy boshqaruv tizimini raqamlashtirish bo'yicha dunyodagi yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatda "Elektron hukumat" konsepsiyasi muvaffaqiyatli amalga oshirilib, fuqarolarning davlat xizmatlaridan foydalanishi va mahalliy boshqaruvdagi ishtiroki sezilarli darajada yengillashtirildi. Fuqarolar mobil ilovalar va maxsus elektron platformalar orqali mahalliy muammolar haqida murojaat yuborishi, hududni rivojlantirish bo'yicha takliflar kiritishi, jamoatchilik muhokamalarida qatnashishi hamda ayrim masalalar bo'yicha elektron ovoz berishda ishtirok etishi mumkin. Bunday tizim murojaatlarni tezkor ko'rib chiqish, davlat xizmatlari sifatini oshirish hamda boshqaruv jarayonlarining ochiqligini ta'minlash imkonini beradi. Janubiy Koreya tajribasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish fuqarolar bilan davlat organlari o'rtasidagi muloqotni mustahkamlaydi, korrupsion holatlarni kamaytiradi va boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

AQShda mahalliy boshqaruv tizimi demokratik tamoyillar asosida tashkil etilgan bo'lib, fuqarolarning qarorlar qabul qilishdagi bevosita ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir shtat o'zining mahalliy boshqaruv modeliga ega bo'lsa-da, barcha hududlarda fuqarolar yig'ilishlari, jamoatchilik kengashlari va nodavlat notijorat tashkilotlari faol ishtirok etadi. Mahalliy byudjetni shakllantirish, infratuzilma loyihalarini amalga oshirish, ekologik va ijtimoiy dasturlarni ishlab chiqishda jamoatchilik fikri keng hisobga olinadi. Fuqarolar ochiq eshituvlar, ommaviy muhokamalar hamda referendumlar orqali boshqaruv jarayonlarida bevosita qatnashadi. Bu esa mahalliy hokimiyat organlarining aholiga hisobdorligini oshiradi va qarorlarning xalq manfaatlariga mos bo'lishini ta'minlaydi. AQSh tajribasining muhim jihatlaridan biri fuqarolik jamiyati institutlari, volontyorlik harakati va nodavlat notijorat tashkilotlarining yuqori darajada rivojlanganidir. Ular davlat organlari bilan hamkorlikda ijtimoiy muammolarni hal etishda faol ishtirok etadi.

O'zbekiston mahalla tizimi xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyoslanganda o'ziga xos milliy xususiyatlarga ega ekanligi yaqqol namoyon bo'ladi. Rivojlangan davlatlarda mahalliy boshqaruv organlari asosan ma'muriy, iqtisodiy va kommunal xizmatlarni tashkil etishga yo'naltirilgan bo'lsa, O'zbekistonda mahalla bundan ancha keng qamrovli vazifalarni bajaradi. U fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi sifatida nafaqat hududni rivojlantirish, balki ijtimoiy himoya, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, yoshlar tarbiyasi, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va jamoatchilik nazoratini amalga oshirish kabi yo'nalishlarni ham qamrab oladi.

Shunday qilib, xorijiy davlatlar tajribasi O'zbekiston mahalla institutini yanada takomillashtirish uchun muhim amaliy manba bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, mahalliy boshqaruvni raqamlashtirish, moliyaviy mustaqillikni bosqichma-bosqich kengaytirish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va fuqarolarning boshqaruvdagi ishtirokini oshirish bo'yicha ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish mahalla institutining samaradorligini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mahallaning milliy qadriyatlar, ijtimoiy hamjihatlik va fuqarolik birdamligini ta'minlash borasidagi noyob tajribasini saqlab qolish va rivojlantirish Yangi O'zbekiston taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib qoladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda mahalla institutini yanada takomillashtirish, uning fuqarolik jamiyatidagi o'rini mustahkamlash hamda boshqaruv samaradorligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Yangi O'zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlar mahalla faoliyatini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, fuqarolarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish va davlat organlari bilan hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasini o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirish mahalla institutining istiqboldagi rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy davlatlar tajribasi tahlili asosida mahalla institutini rivojlantirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlarini taklif etish mumkin.

Birinchidan, mahalla xizmatlarini to'liq raqamlashtirish zarur. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish orqali fuqarolarga ko'rsatilayotgan xizmatlarning tezkorligi va sifati oshadi. Mahalla faoliyatiga oid hujjatlar elektron shaklda yuritilishi, ma'lumotlar bazasi yagona tizimga integratsiya qilinishi hamda xizmatlardan masofadan turib foydalanish imkoniyati yaratilishi maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchidan, elektron murojaatlar tizimini yanada rivojlantirish muhim hisoblanadi. Fuqarolar mobil ilovalar va maxsus elektron platformalar orqali murojaat yuborishi, murojaatlarning ko'rib chiqilish jarayonini kuzatishi hamda ularning ijrosi yuzasidan muntazam axborot olishi boshqaruvning ochiqligi va shaffofligini ta'minlaydi. Bu esa davlat organlari va aholi o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlaydi.

Uchinchidan, mahallalarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Mahalliy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, hududlarni kompleks rivojlantirish va ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish uchun mahallalarga qo'shimcha moliyaviy manbalar yaratish, ularning mablag'lardan foydalanishdagi mustaqilligini bosqichma-bosqich oshirish muhim ahamiyatga ega. Bu mahallalarning o'z hududidagi muammolarni tezkor va samarali hal etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

To'rtinchidan, fuqarolarning qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini kuchaytirish lozim. Mahalliy ahamiyatga ega masalalarni muhokama qilishda jamoatchilik eshituvlari, elektron ovoz berish tizimlari, ochiq muhokamalar va fuqarolar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish demokratik boshqaruv tamoyillarini mustahkamlaydi.

Beshinchidan, mahalla xodimlarining kasbiy salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish dolzarb vazifalardan biridir. Mahalla raislari va mutaxassislarining malakasini muntazam oshirish, xorijiy tajribalarni o'rganish, zamonaviy boshqaruv, liderlik, mediatsiya va raqamli texnologiyalar bo'yicha o'quv dasturlarini tashkil etish ularning professional faoliyatini yanada samarali qiladi.

Oltinchidan, jamoatchilik nazoratining zamonaviy mexanizmlarini joriy etish zarur. Mahalla faoliyati yuzasidan muntazam ochiq hisobotlar e'lon qilish, fuqarolarning fikr-mulohazalarini o'rganish, faoliyat samaradorligini baholashning elektron tizimlarini yaratish hamda ijtimoiy monitoringni yo'lga qo'yish ochiqlik va hisobdorlikni ta'minlaydi.

Yettinchidan, xalqaro hamkorlikni kengaytirish mahalla institutining rivojlanishiga xizmat qiladi. Rivojlangan davlatlarning mahalliy boshqaruv organlari bilan tajriba almashish, qo'shma ilmiy-amaliy loyihalarni amalga oshirish, xalqaro seminar va treninglarda mahalla mutaxassislarining ishtirokini kengaytirish ilg'or boshqaruv usullarini milliy amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi.

Shuningdek, mahallalarda yoshlar va xotin-qizlar bandligini ta'minlash, ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirish, ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish ham istiqboldagi muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, mazkur chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi mahalla institutining zamonaviy fuqarolik jamiyati talablariga mos ravishda rivojlanishini ta'minlaydi. Natijada mahalla aholining manfaatlarini yanada samarali himoya qiluvchi, davlat va jamiyat o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlovchi, fuqarolarning boshqaruvdagi ishtirokini kengaytiruvchi hamda Yangi O'zbekiston taraqqiyotiga munosib hissa qo'shuvchi muhim ijtimoiy institut sifatida o'z mavqeini yanada mustahkamlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mahalla instituti O‘zbekiston fuqarolik jamiyatining eng muhim tayanchlaridan biri bo‘lib, u xalqimizning ko‘p asrlik tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari va ijtimoiy hamjihatlik tamoyillariga asoslangan noyob boshqaruv tizimi hisoblanadi. Mahalla nafaqat fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organi, balki davlat va jamiyat o‘rtasidagi samarali hamkorlikni ta‘minlovchi, aholining ijtimoiy muammolarini o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etishga xizmat qiluvchi muhim fuqarolik jamiyati instituti sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, Yangi O‘zbekiston sharoitida mahalla institutining vakolatlari kengaytirilib, uning ijtimoiy himoya, yoshlar va xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash, kambag‘allikni qisqartirish, bandlikni ta‘minlash hamda jamoatchilik nazoratini amalga oshirishdagi roli yanada mustahkamlandi. Maqolada amalga oshirilgan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, Yaponiya, Germaniya, Janubiy Koreya va AQShning mahalliy boshqaruv tizimlari o‘zining samaradorligi, fuqarolarning faol ishtiroki, boshqaruvning raqamlashtirilganligi, moliyaviy mustaqilligi hamda ochiqlik va shaffoflik tamoyillariga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Mazkur davlatlar tajribasi mahalliy boshqaruv organlari faoliyatini takomillashtirish, aholining boshqaruvdagi ishtirokini kengaytirish va davlat xizmatlari sifatini oshirish borasida muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, O‘zbekiston mahalla tizimi xorijiy davlatlar tajribasidan o‘zining milliy xususiyatlari bilan farqlanadi. Mahalla fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organi bo‘lish bilan bir qatorda, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ehtiyojmand oilalarni qo‘llab-quvvatlash, fuqarolar o‘rtasida o‘zaro hurmat va birdamlikni qaror toptirish kabi keng qamrovli ijtimoiy vazifalarni ham bajaradi. Aynan mana shu jihatlar mahalla institutini dunyodagi ko‘plab mahalliy boshqaruv modellaridan ajratib turuvchi muhim omillardan biridir. Tadqiqot natijalari asosida aytish mumkinki, O‘zbekistonda mahalla institutini yanada rivojlantirish uchun xorijiy davlatlarning ilg‘or tajribalarini milliy qadriyatlar va amaldagi boshqaruv tizimi bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, mahalla faoliyatini to‘liq raqamlashtirish, elektron murojaatlar tizimini takomillashtirish, mahallalarning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, fuqarolarning qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini kuchaytirish, jamoatchilik nazoratining zamonaviy mexanizmlarini joriy etish hamda mahalla xodimlarining kasbiy malakasini xalqaro standartlar asosida oshirish ushbu institut faoliyati samaradorligini sezilarli darajada yuksaltiradi. Umuman olganda, mahalla institutini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, boshqaruv jarayonlariga innovatsion va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash hamda xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo‘lib xizmat qiladi. Bu esa fuqarolik jamiyatini yanada mustahkamlash, aholining davlat

boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish va mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga munosib hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mahalla institutini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
4. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
5. Abdullayev A. *Fuqarolik jamiyati va mahalla instituti*. – Toshkent: Akademyashr, 2020.
6. Ismoilov B. *Mahalliy o'zini o'zi boshqarish nazariyasi*. – Toshkent: Fan, 2019.
7. Shah A. *Local Governance in Developing Countries*. Washington, DC: World Bank, 2006.
8. OECD. *The Future of Local Government*. Paris: OECD Publishing, 2021.
9. United Nations. *Local Governance and Decentralization*. New York: UN Publications, 2022.
10. World Bank. *Decentralization and Local Governance*. Washington, DC: World Bank, 2020.